

A photograph of two brown cows standing on a rocky shore, looking out over a large body of water. The scene is framed by dark, out-of-focus tree branches at the top. The water is bright and shimmering under a clear sky. In the distance, a small island with some trees is visible.

Luröbladet

2019

**VÄNERN, ETT MANIPULERAT INNANHAV
2018 ÅRS ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR PÅ LURÖ
STRAPATSER HÖR TILL JOBBET TYCKER BREVBÄRAREN...
STÅNGUDDENS FYR**

PRIS 20 KR

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SIDA

3. KALLELSE TILL ÅRSMÖTE/
INBJUDAN TILL ARBETSHELGER
4. ORDFÖRANDEN HAR ORDET
5. NOELS TANKAR KRING ARBETS-
HELGERNA
6. VERKSAMHETSBERÄTTELSE
FÖRENINGEN 2018
8. VERKSAMHETSBERÄTTELSE
BÄRÖN 2018
12. FÅGELINVENTERING 2018
14. STRAPATSER HÖR TILL JOBBET
TYCKER BREVBÄRAREN PÅ LURÖ
16. 2018 ÅRS ARKEOLOGISKA UNDER-
SÖKNINGAR PÅ LURÖ

19. ISEN KAN LIGGA SOM EN MUR OM
FYRMÄSTARBOSTAD PÅ LURÖ
20. LIFE VÄNERN AVSLUTAT
22. SMÅNOTISER
24. STÅNGUDDENS FYR
26. LAKE VÄNERN GRAND TOUR-
ETT PROJEKT FÖR ATT UTVECKLA
VÄNERN SOM DESTINATION.
28. SMÅNOTISER
30. VÄNERN, ETT MANIPULERAT
INNANHAV
35. VÄNERRÅDET BILDAT
36. GLÖM INTE MEDLEMSAVGIFTEN

KALLELSE TILL ÅRSMÖTE/INBJUDAN ARBETSHELG!

18-20
APRIL

Vårens arbetshelg och årsmöte går av stapeln under påskhelgen, **18-20 april**. Båtarna avgår på skärtorsdagen kl. 17.00 från Spiken i söder och Ekenäs i norr. På kvällen blir det knyttmiddag där föreningsmedlemmarna tar med sig något gott som vi dukar upp till en fantastisk buffé.

Efter frukost på långfredag drar vi iväg på arbete. På fredagskvällen bjuder föreningen på middag. Efter frukost på lördag är det dags för årsmöte och efter mötet avslutar vi de arbetsuppgifter som inte hanns med dagen innan. Till lördagens lunch blir det rester från helgens alla läckerheter. Därefter går båtarna hem runt kl. 15.00.

Glöm inte, lakan, handduk, kläder för alla väder, något till knyttmiddagen fredag, lunchpaket till lördag och dessutom frukost för lördag och söndag. **Ring eller maila Sune senast 14 april** om du vill med. Det finns ett **max antal** sovplatser så boka i tid. Berätta från vilken sida av Vänern du kommer och om du önskar specialkost. Mobil 0767 649440 eller westerberg.sune@gmail.com.

EXTRA ARBETSDAG PÅ BÄRÖN 4 MAJ!

4
MAJ

Lördagen den **4 maj** drar föreningen till Bärön för att fortsätta arbetet på ön. Det kommer i första hand att bli städning och möblering av stugan. Vi träffas på ICA-Näras parkering i Säffle klockan 9.30 för samåkning till Millesvik. Runt 10.00 tar vi föreningsbåten ut mot Bärön. Ta med er oömma kläder och matsäck. Arbetshandskar och material finns på plats. Hör av dig till henrikahlgren@hotmail.com eller 0730 559757 om du vill med eller vill ha mer information.

18-20
OKTOBER

HÖSTENS ARBETSHELG

Inträffar **18-20 oktober** och båtarna går kl. 17 på fredagen för att hinna fram före mörkrets infall. Skriv in datumet redan nu i kalendern och meddel Sune senast 13 oktober om du kommer!

GDPR

Den nya dataskyddslagen trädde i kraft förra året. I samband med att du betalar årets medlemsavgift godkänner du samtidigt att föreningen lagrar dina personuppgifter såsom, namn, adress telefonnummer, e-mail och när du blev/blir medlem. Du godkänner också att föreningen får använda bilder, video, ljudupptagningar från t.ex. arbetshelger till att publicera i Luröbladet, på vår hemsida, social media och i tidningar. Mer information om föreningens policy finns på vår hemsida.

www.luronok.se

QR-kod till vår hemsida

ORDFÖRANDE HAR ORDET

Kära
Lurövänner!

Vänerns stränder växer igen. Det är ingen nyhet för oss. Många är vi som lyft denna fråga i föreningen på olika sätt under lång tid.

Vi lever i en värld som hela tiden förändrar sig, naturen är inte statiskt. Men genom att hårt reglera vattenståndet där människan i första hand tillgodoser sig själv framför naturen, får konsekvenser.

Småträäd närmast strandlinjen mellan åren 2000 och 2014 har på vissa ställen ökat med mer än häpnadsväckande 12 000 %. En siffra som är svår att ta in.

Därav lägger jag mycket hopp, önskan och tillit till det nya Vänerrådet som strax före jul förra året bildades med syfte att ta ett helhetsgrepp över Vänerfrågan och få till stånd en säker och naturanpassad tappningsstrategi för Väner där man väger in både naturvärden som detta innanhav har och samtidigt respekterar samhällsintressen som finns. Men det är bråttom, för varje år som Vänerns vattennivå är låg fortsätter nya småträäd att växa upp och med tanke på förra årets varma sommar med lite nerderbörd är vattennivån nu extra låg. Vilket betyder en mycket dålig start på året.

Till sist vill jag tacka alla föreningsmedlemmar för all er kunskap som ni berikar mig och vår föreningen med. Har man frågor när det gäller igenväxningen av Vänerns stränder finns det bland annat Bengt, Hasse och Martin att fråga. Har man frågor när det gäller fiske är det bara att fråga Anders. Kulturhistoria finns det ett flertal som sitter med historieskatter såsom te.x. Hillevi, Kjerstin, Margareta och en gång i tiden Ruth. Efterättsrecept efter föreningens knytmiddagar har man har god hjälp av från både Mary-Anne och Sara.

Behöver man korrekturläsning av Luröbladet, jag då hjälper både Claes-Göran, Marianne och Barbro till. Eller en fråga om strandhuggtips, kantarellställen, eller senaste sjövädret, ja då kan både Peter och Monica med lätthet svara på de frågorna. Tack även till alla barn som förgyller våra arbetshelger vår och höst.

Behöver man splitsa en ny förtöjnings-tamp till föreningsbåten som jag behövde göra i somras, jag då har Arnes "knep och knåp i knopskolan", som jag gick för många år sedan när vi var ute oh seglade med Gjöa varit till stor hjälp!

Stort tack till alla er som förgyller och har förgyllt vår förening!

Henrik Ahlgren

NOELS TANKAR KRING ARBETSHELGERNA

Noel Lindh fyller nio år i maj och missar sällan en arbetshelg som föreningen anordnar två gånger per år på Lurö. Dit åker han med sin lillasyster, föräldrar och ibland även med sin farmor. De brukar övernatta i någon av stugorna; Drängstugan eller Vindöga på Stenstaka.

"Redan på båten hem från Lurö längtar jag till nästa arbetshelg. Det bästa med arbetshelgerna är elda, tälja och åka fyrhjuling. Jag tycker också om att promenera till linfärjan och räkna fågelholkar."

säger Noel Lindh

Under höstens arbetshelg 2018 täljde Noel denna fina barkbåt men sin egen kniv som alltid är med på arbetshelgerna. Barkbåten tog han med sig hem och står nu på en hylla i hans rum i huset strax utanför Säffle.

På vårens arbetshelg 2018 var Noel med familj på Vithall där de eldade ris på norra delen av ön. De hjälpte även till med att laga staketet runt den gamla stugan där en gång i tiden Gustav och Matilda bodde.

VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2018

Den 20 - 22 april anordnade föreningen vårens arbetshelg och klockan 17.00 gick tre båtar från Spiken i söder och Ekenäs i norr med fören siktad på Lurö. Väl på plats inackorderades föreningsmedlemmarna på vandrarhemmet och en härlig knyttmiddag bjöds det till middag med bl.a. goda pajer, hembakat bröd, sallader och tzatziki med mycket vitlök i.

Efter frukost på lördagen åkte en båt till Vithall där arbetsuppgifterna bl.a. bestod av vårstädning av stugan, förbättring av staketet runt stugan för att djuren som ska beta där under sommaren inte ska gå in i trädgården. Risdragning på norra sidan av ön gjordes också efter avverkningen som gjordes där för några år sedan. Även några vindfällan togs och hand om samt syrenbusken intill huset sågades ner för att föryngras.

Övriga medlemmar var kvar på Lurö och oljade bänkar och bord på ön, toaletter städades, det gamla staketet vid Tegelbruket togs bort. Sly röjdes på Tegelbruksängens och på strandvägen mellan Tegelbruket och Stenstaka. Friställande av stora ekar i närheten av Ormedalen gjordes också vilket står att det ska göras i skötselöverskrifterna för det utökade

naturreservatet på delar av ön. Även smågranar togs bort mellan Ormedalen och Gamla Skolan. Före middagen var det dags för bastu, badtunna och bad i sjön.

Under söndagen hölls sedvanligt årsmöte och efter mötet var det dags att sjösätta linfärjan vid Korsön samt slutföra arbetsuppgifterna på ön där hälften av staketet fortfarande var kvar från gårdagen. Även oljning av bord en del granrisdragning återstod. Efter lunch var en härlig arbetshelg till ända och de drygt 40 föreningsmedlemmarna åkte åter mot fastlandet på en spegelblankt hav där solen lyste starkt, som den alltid gör på Lurö.

Under sommaren gjordes flera insatser då t.ex. skylten som föreningen har gjort och som finns vid kyrkoruinen har flyttats till en bättre plats och på så sätt blivit mer tillgänglighetsanpassad. Föreningen har gjort en ansökan till länsstyrelsen som har beviljat flytten. Samma dag togs fyra träd som låg över stigar på Lurön och Källbergssön bort. Stigarna runt Tegelbruksängens har slagits med trimmer och längs strandvägen mellan Tegelbruket och Stenstaka har stigmarkeringen förbättrats för att man ska hitta lättare nu när staketet är borttaget.

Den nya kartan som föreningen gjort med den nya vandringsleden är uppsatt på Norra Hökön. Kartan finns även i postlådan i Lillebohamn för utlåning när man ska ge sig ut och vandra runt ön. Fler vindfällan över stigar efter augustistormen som drog in över Sverige med kraft togs bort.

En av vindvisarna på konstverket som står på Stenstakas södra udde blåste sönder så en gran togs ner, barkades och ställdes på tork för senare arbete. Föreningens postlåda som sitter i Bösshamn med försäljning av Luröbroschyrer fylldes på vid ett flertal tillfällen under sommaren.

Söndagen den 30 september hade styrelsen möte i Säffle där största punkten på dagordningen var att uppdatera föreningens delmål. Ett förslag kommer läggas fram till våren årsmöte.

Höstens arbetshelg var 12-14 oktober och totalt närvarade 38 föreningsmedlemmar. Under lördagen klockan 9.00 avgick första båten mot Sönnervass där gammalt ris drogs ihop till högar och eldades. Klockan 9:30 gick nästa båt med sikte på Gunnarsholmen där nerblåsta enar skulle sågas upp och eldas. Dessa två arbeten gjorde föreningen på uppdrag av länsstyrelsen

där föreningen fick ett bidrag på 10 000 kronor. På Lurö arbetades det med röjning av sly utefter strandvägen mellan Stenskaka och Tegelbruket, stigmarkeringar förbättrades och även hyvling samt slipning av en ny stolpte till vindvisare eftersom den gamla blåst sönder. Efter bastubad var det dags för den traditionella varmrökta laxen med hjortronsås, potatis och hembakat bröd.

Söndagen började med ett snabbt medlemsmöte där datum för nästa års arbetsdagar fastställdes och därefter var det dags för arbete på ön. Linfärjan drogs upp på land inför vintern, spänger oljades och vi fortsatte att måla stigmarkeringar på andra delar av ön. Vindvisaren oljades två gånger och vägvisaren, som står ute på Stenstakaudden oljades. Vindfällan efter senaste stormen togs bort från stigar och en spång vid Marsundet fick lagas efter att ett träd fallit över. Föreningens traktor, som ska skrotas, drogs upp på pråmen. Även båtagnen till föreningsbåten drogs upp på pråmen eftersom den ska övervint-
ra i Ekenäs där den nya motorn ska sättas på plats. Bastuflotten drogs även in till hamnen för vintern och badflotten drogs upp på land. Efter lunch var det dags att städa och därefter åkte båtarne mot fastlandet. Två fördelsedagar hann vi också med att fira under helgen då både Maria och Lova fylldes år.

VERKSAMHETSBERÄTTELSE BÄRÖN 2018

Under 2018 var föreningen på Bärön elva dagar och renoverade byggnaderna. Föreningen har fått två av tre bidrag beviljade av stiftelser, 25 000 kr från Aagot och Christian Storjohans minnesfond samt 40 000 kr av Kulturmiljöfond Värmland. Föreningen använde bidraget från Storjohann under 2018. Bidraget från Kulturmiljöfond Värmland användes delvis under 2018 och kommer att slutrapporteras under 2019.

Båtarbetsgruppen sjösatte föreningens båt och provkörde den inför föreningens första arbetsdag på ön.

6 maj

Föreningens första arbetsdag för denna säsong på Bärön. Strålande sol och friska vindar mötte oss i Bärösundet. Väl vid torpet var det lä och solen värmden nästan lika mycket som lunchens BBQ som åtnjötts i trädgården.

Färgen tog slut förra året men nu hade vi med oss en 10-litershink med ljus rödfärg, så efter förmiddagsfikat satte vi igång med att rödmåla fyra vattbrädor (två strykning-

ar). De som sitter på torpet, ovanpå vindskivorna, har gjort sitt och senare i sommar ska de bytas ut. Delar av väggen på framsidan och fotbrädan målades också så nu är huset äntligen helt färdigmålat med rödfärg. Ytterdörren skrapades, borstades och grundmålades med zinkvit linoljefärg under eftermiddagen.

Köket städades och i stora rummet förbereddes för att sätta upp det nya kilsågade innertaket som är beställt och snart ska hämtas. Därefter var det dags att åter styra båten mot fastlandet där vinden avtagit.

6 juni

Naturskyddsföreningen i Säffle hade styrelsemöte på Bärön och hann även med att sätta upp två knipholkar på sydsidan av ön och sätta upp tre kartor över ön utefter Hasselstigen samt titta till huset. En del mått togs för att kunna köpa golvlister och rätt mängd färg till innertaket i köket.

3 juli

Under dagen skrapades innertaket klart i köket, trädgårdsbordet och trappan oljades och gräsmattan samt stigar slogs med röjsåg. I stora rummet togs ännu ett fack med innertak bort då det inte är original utan någon har återanvänt ytterpanel till innertak. Men före dess skottades isoleringen som bestod av jord, mossor, kutterspån m.m. bort från innertaket

12 juli

Denna dag forslade vi ut det kilsågade virket som vi beställt från ett lokalt sågverk. Även en del färg, olja och golvlister till köket togs med på resan. Väl vid bryggan på Bärön körde och drog vi upp virket med cykelkärra. Därefter handhyvlades alla brädor för att efterlikna originaltaket. Plankorna sågades i rätta längder och lades på plats. Före hemfärd gjorde vi även en inspektion för nästa års arbete av ekonomiförbryggningen.

17 juli

Under dagen målades alla fönster en sista gång på in- och utsidan. Spismuren i köket borstades och lagades på ett par ställen där putsen släppt. Även grunden lagades på flera ställen där grävlingen återigen har öppnat upp, men denna gång la vi betong i mellan så nu hoppas vi att han får besvärligt när han vill flytta in i höst. Fler förberedelsen gjordes före målningen av kökstaket innan avfärd mot fastlandet.

25 juli

Årets varmaste dag (?) spenderades på Bärön. Spismuren i köket målades med kalkfärg. Tyvärr tog 3-literns burken slut så mer måste beställas från ett byggnads- och vårdsföretag som säljer denna typ av färg. De fyra vattbrädorna som sitter ovanpå vindskivorna på gavlarna hade gjort sitt. De togs ner och nya kapades till och spikades upp. På bilden nedan kan man se skillnaden mellan de som togs ner och de nya som sattes upp.

...forts.

1 augusti

Dagens arbete gick ut på att spika fast det nya innertaket i stora rummet. Golvlisterna i köket grundmålades och fönstren putsades från färgstänk och smuts. Även ekonomibygnaden fick en droppnos ovanför dörren och väggens timmer med sprickor där vattnet kan rinna inåt yxades rätt så att vattnet rinner utåt istället. Föreningsbåtens angörningstampar hade gjort sitt så de ersattes med nya, egen-splitsade, före hemfärd.

11 augusti

Denna dag fortsatte vi målningen av spismuren i köket med kalkfärg. Även muren runt kakelugnen i stora rummet målades. Golvlister målades en andra gång med linoljefärg och mått togs av vedspisen för att se om det går att hitta reservdelar. Före hemfärd togs gamla stockar som legat sedan förra avverkningen bort runt huset.

19 augusti

En sväng till Bärön blev det även denna söndag för att bl.a. måla golvlisterna en sista gång. En sista borstning av innertaket i köket samt de sista förberedelserna med att sätta upp plast på väggar och golv i köket före målning. Före hemfärd skottades all kutterspån, mossa och annat material som har använts till isolering tillbaka på de delar där nytt innertak är inlagt i stora rummet.

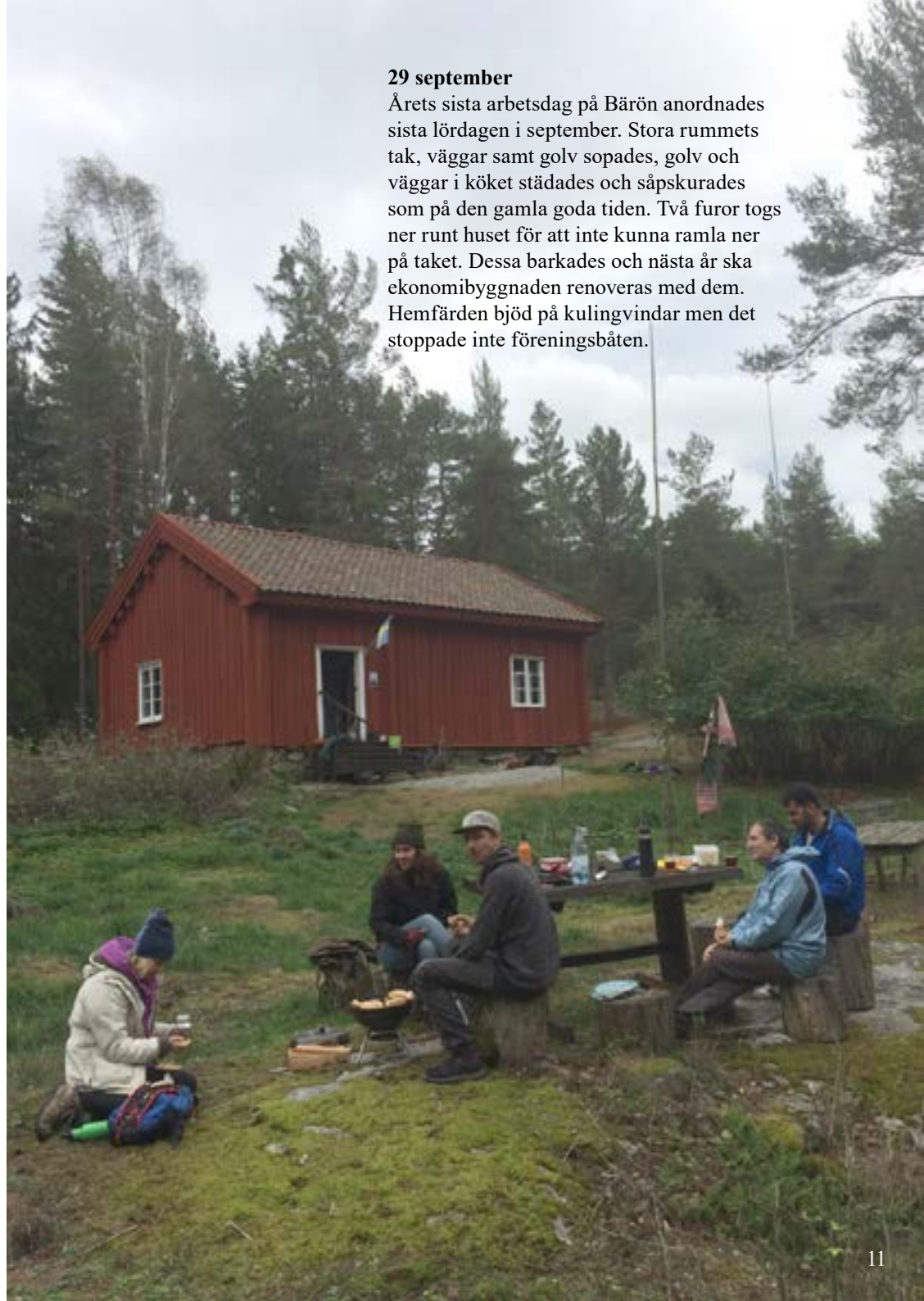
15 september

Redan dagen före lades 10 kg krita och cellulososalim i blöt i separata kärl, detta mixades på morgonen och togs med till Bärön. Limfärgen målade vi taket i köket med på samma sätt som det tidigare varit målat. Föreningen har fått beviljat att fälla träd runt huset, vilket vi påbörjade, en stock barkades också för framtida timmerprojekt.

29 september

Årets sista arbetsdag på Bärön anordnades sista lördagen i september. Stora rummets tak, väggar samt golv sopades, golv och väggar i köket städades och såpskurades som på den gamla goda tiden. Två furor togs ner runt huset för att inte kunna ramla ner på taket. Dessa barkades och nästa år ska ekonomibygnaden renoveras med dem. Hemfärden bjöd på kulingvindar men det stoppade inte föreningsbåten.

FÅGELINVENTERING 2018

Hans Kongbäck

För tjugofemte året i rad inventerades Vänerns fågelskär ca 700 st. Ca 30 personer deltog i inventeringen. Liksom tidigare år har jag jag hand om Lurö och Millesviks skärgårdar.

Förutom Sune Westerberg med snabbgående båt Gordon assisterade Anke von Belino under tre av fem inventeringsdagar. Inventeringstiden hade detta år förlängts för att göra en mer noggrann kontroll av antalet häckande fiskgjusar. Fiskgjuspopulationen har under en längre tid minskat i de två skärgårdarna. Stränderna runt alla träd- och skogbeklädda öar liksom fastlandsstränderna från Gaperhult på Värmlandsnäs ostsida till Bärön på näsets västsida avpatrullerades. Samtidigt kontrollerades ett antal gamla häckningsplatser för havsörn. De flesta visade sig vara tomma, men antalet observerade havsörnar under inventeringsrutten tyder på att örnarna övergett de gamla boplatserna och byggt nya bon.

Beträffande fiskgjusen ser situationen åtminstone för 2018 ljusare ut. Ett antal nya häckningar räknades in. Det är dock viktigt att den utökade kontrollen bibehålls.

Besvikelsen blev stor när vi inte hittade någon roska. Vid sammanställningen för hela Väneren visade det sig att roskalen var borta från Väneren. En tillfällighet kanske? Desto större blev glädjen när vi hittade ett par häckande skrântärnor i södra Luröskärgården. De häckade tillsammans med 100 fisktärnor. Troligen den första

häckningen i Luröskärgården. Det inte alltför vackra lätet skilde sig markant från de övriga tärnornas. Dessutom är skrântärnan nästan dubbelt så stor som en fisktärna.

I likhet med föregående år får du delar av sammanställningen av resultatet för hela Väneren gjord av Jan Rees (länsstyrelsen). Den som vill veta mer kan gå in på Vänerns Vattenvårdsförbunds hemsida (publikationer). Där finns en sammanställning av inventeringsresultaten från varje skärgårdsområde samt en resultatrapport över hela inventeringsperioden.

Du kan också ta del av artiklar om igenväxningen av vänerstränderna. Det låga vattenståndet i kombination med den varma sommaren har inneburit att landvegetationen har tagit nya strandzoner i besittning.

En ekonomisk förening ”Vänersamarbetet” har bildats med 13 kommuner som medlemmar. Föreningen arbetar för en hållbar utveckling av Väneren.

Ytterligare en organisation ”Vänerrådet” har sjösatts. Vänerrådet skall verka för en säker och naturanpassad tappningsstrategi för Väneren.

På Vänertinget den 21-22 mars 2019 träffas de båda organisationerna. På dagordningen finns tyvärr inte någon punkt som behandlar den pågående igenväxningen och dess påverkan på Vänerens ekologi.

Sammanfattning av inventeringsresultatet 2018.

”Vänerns fågelskär har inventerats med

avseende på häckande fåglar sedan 1994. Undersökningen fokuserar på kolonihäckande måsfåglar (trutar, måsar och tärnor), men alla fåglar som uppehåller sig på skären noteras och ett flertal andra arter kan också övervakas. Våren och sommaren 2018 var den torraste och varmaste på länge men det varma vädret har inte gett några entydiga resultat vid inventeringen. Det finns dock fler rapporter än vanligt om mänsklig störning vid kolonierna i form av badare och båtfolk. För både fiskmåsar och gråtrut noterades den näst lägsta siffran för hela perioden, och även skrattmåsen minskade kraftigt jämfört med fjolåret. Havstrutens nedgång fortsatte medan silltruten vände uppåt efter två år med lägre siffror. Fisktärnan visade stabil förekomst medan silvertärnan minskade lite efter flera år med mycket höga siffror.

Storskarven noterades i ungefär samma antal som under fjolåret, totalt 1 477 häckande par. För första gången sedan 2012 sågs inte en enda roska under inventeringen medan det var mer positivt för skrântärnan, fem revir är fler än någonsin tidigare under inventeringen. Årets resultat för dvärgmåsen blev 74 revirhävdande fåglar, den näst högsta noteringen efter 2016 års notering på 75 individer.

År 2018 räknade inventerarna in drygt 26 000 revirhävdande trutar, måsar och tärnor på Vänerns fågelskär, samt några tusen andra fåglar som är mer eller mindre beroende av att häcka nära kolonihäckande måsfåglar. Totalsiffran för måsfågarna ligger omkring 4 000 fåglar lägre än medelvärdet för hela inventeringsperioden, men variationen mellan åren är ofta stor”. Särskilt skyddsvärda arter.

Fågelarter som är rödlistade i Sverige och/eller listade i Fågeldirektivets bilaga 1 är av särskilt intresse att följa upp inom miljöövervakningen. Bland fåglar som häckar på fågelskär i Väneren gäller detta vitkindad gås, storlom, trana, roska, dvärgmåsen, silltrut, skrântärnan, fisktärnan samt silvertärnan.

Jag väljer att kommentera några av dem.

Vitkindad gås. Mellan 50-70 par häckar i de flesta skärgårdsområdena. Inom parantes kan sägas att arten har blivit en talrik parkfågel i södra Sverige.

Storlom häckar med 40-60 par. Är inventeringsdagarna blåsigas missas många par då lomarna är svåra att upptäcka när de diskret lämnar boet.

Silltruten noterades med ca 250 par. Arten har minskat under det sista decenniet.

Gråtruten (ej rödlistad) har minskat under hela inventeringsperioden. Orsaken kan säkert vara förändringar i mänskliga aktiviteter inom jordbruk, yrkesfiske och sophantering. Trutar och måsar är ju i stort sett oförmögna att ta fisk och blir därmed beroende av människans aktiviteter.

Storskarvens antal ser ut att ha börjat stabiliseras efter en kraftig nedgång under de senaste tio åren. Allt fler rapporter om ökande predation från havsörn strömmar in, varför det blir intressant att följa utvecklingen framöver.

Havsörnspopulationen i Väneren fortsätter att växa. Ca 40 revir finns i och kring Väneren.

Hela livet på Vänern:

Strapatser hör till jobbet tycker brevbäraren på Lurö

Ur: Nya Wermlands-Tidningen. 17 dec. 1953.

I tjugofem år har lantbrevbärare F.A. Johansson, arbetat i postens tjänst och i ur och skur färdats mellan ön och fastlandet med postväskan. Under de senaste femton åren har han gjort turen tre gånger i veckan mot en skäligen blygsam ersättning från kungliga postverkets sida. När posten nu ämnar inskränka turerna till två gånger i veckan drar han sig tillbaka och slår ner bopälarna i Ekenäs på fastlandet.

Det är säkert ingen sinekur att vara brevbärare på Lurö. Om vädret är utmärkt, om allt går som det skall tar turen fram och tillbaka mellan Lurö och fastlandet ett par timmar. Men är vädret vrångt kan båtturen istället ta upp till nio timmar. Allra snabbast går det på vintern när isen ligger som en spegel på Vänern. Då spänner Johansson på sig skridskor och susar iväg med ett skridskosegel. Farten rör sig omkring 60 km/tim, vilket andra lantbrevbärare, som inte har tillgång till bil eller motorcykel, lär få svårt att konkurrera med!

Kronans kaka är som bekant inte stor men säker. När det gäller storleksordningen kan postverket knappast ha anledning göra sig några samvetsföreläelser att för stor ersättning utbetalas. Inkomsten av de tre

postturerna i veckan uppgår till 30 kr. eller 10 kr. per tur och från denna furstliga summa skall dras båtbränsle med cirka 5 kr. per tur, slitage av båten m.m.

Slit och strapatser hör liksom till arbetet anser Lurö-brevbäraren J.A. Johansson. Det är inget att tala om.

- Innan jag blev brevbärare var jag gästgivare här på ön, berättar han för NWT, som gjorde ett besök på Lurö. Då hade jag skyldighet att vid alla dygnets timmar stå till förfogande med båt, för skjuts till Säffle, Lidköping och andra orter vid Vänern. Det var inte alla gånger som vädret visade sig från sin bästa sida och många gånger måste jag avråda resenärerna från att fara.

Vänern är inte att leka med

Jag minns särskilt en gång då en person från Stockholm var här för att skriva om Lurö. Han pratade med alla, sprang runt och tittade på allt. Han hade bråttom, och det blev hastigt med avfärden. Jag skulle skjutsa honom till Läckö, men det hade blåst upp bra på morgonen, och jag tyckte vi skulle kunna bli litet lugnare. Det är nämligen lätt att bli sjösjuk på Vänern. Men det ville han inte. Han hade varit på Medelhavet och andra ställen och sjösjuka visste han inte vad det var. När vi hunnit en bit ut på sjön

var det färdigt i alla fall och vid ankomsten till Läckö kunde han inte gå i land själv. Jag bad vaktmästaren på slottet ta hand om honom, men inte kom han till Stockholm i rätt tid inte. Och hur jag letade kunde jag aldrig upptäcka att han skrev en rad om Lurö.

De hårdaste postturerna inträffar på vintern. Då kan vädret vara slaskigt och snön djup. Båten kan inte användas utan istället har jag fått åka skidor över isen. Det är inte utan att man är riktigt trött då man kommer hem efter sådana färder till fastlandet och då känns det skönt att veta att inte alla postturer är ansträngande. Andra gånger när isen varken bär eller brister kan det också vara besvärligt. Då får man ta båten in till någon holme och fortsätta därifrån över isen till Ekenäs. Vid sådana tillfällen har det kunnat bli omvägar på både tre och fyra mil mot den normala sträckan en och en halv mil.

Isen riskabel, maken orolig

- Det är många gånger som jag varit orolig när min man varit ute på isen, inskjuter fru Johansson. Strömförhållandena på Vänern är sådana att riktning och styrka kan växla mycket hastigt. Man kan inte hålla i minnet var isen är tunn och var den är tjock. Där det bär ena dagen kan det vara öppet vatten den andra.

- Det har förstås varit en smula otrevligt ibland, menar maken. Men är man försiktig så är det inte någon fara. När man som jag har hållit till ute på Vänern i hela livet lär man sig tycka om sjön på ett speciellt sätt. Jag har bedrivit fiske som bisyssla, och det ämnar jag fortsätta med även sedan jag upphört med postturerna. Jag skall ha båten kvar och använda den som förr.

Törs

SÄFFLE onsdag (NWT)
I tjugofem år har lantbrevbärare F. A. Johansson, Lurö, arbetat i postens tjänst och i ur och skur färdats mellan ön och fastlandet med postväskan. Under de senaste femton åren har han gjort turen tre gånger i veckan mot en skäligen blygsam ersättning från kungliga postverkets sida. När posten nu ämnar inskränka turerna till två gånger i veckan drar han sig tillbaka och slår ner bopälarna i Ekenäs på fastlandet.

Det är säkert ingen sinekur att vara brevbärare på Lurö. Om vädret är utmärkt, och allt går som det skall tar turen fram och tillbaka mellan Lurö och fastlandet ett par timmar. Men är vädret vrångt kan båtturen istället ta upp till nio timmar. Allra snabbast går det på vintern när isen ligger som en spegel på Vänern. Då spänner Johansson på sig skridskor och susar iväg med ett skridskosegel. Farten rör sig omkring 60 km/tim, vilket andra lantbrevbärare, som inte har tillgång till bil eller motorcykel, lär få svårt att konkurrera med!

Kronans kaka är som bekant inte stor men säker. När det gäller storleksordningen kan postverket knappast ha anledning göra sig några samvetsföreläelser att för stor ersättning utbetalas. Inkomsten av de tre postturerna i veckan uppgår till 30 kr. eller 10 kr. per tur och från denna furstliga summa skall dras båtbränsle med cirka 5 kr. per tur, slitage av båten m.m.

Slit och strapatser hör liksom till arbetet anser Lurö-brevbäraren J. A. Johansson. Det är inget att tala om. Innan jag blev brevbärare var jag gästgivare här på ön, berättar han för NWT, som gjorde ett besök på Lurö. Då hade jag skyldighet att vid alla dygnets timmar stå till förfogande med båt, för skjuts till Säffle, Lidköping och andra orter vid Vänern. Det var inte alla gånger som vädret visade sig från sin bästa sida och många gånger måste jag avråda resenärerna från att fara.

Vänern är inte att leka med. Jag minns särskilt en gång då en person från Stockholm var här för att skriva om Lurö. Han pratade med alla, sprang runt och tittade på allt. Han hade bråttom, och det blev hastigt med avfärden. Jag skulle skjutsa honom till Läckö, men det hade blåst upp bra på morgonen, och jag tyckte vi skulle kunna bli litet lugnare. Det är nämligen lätt att bli sjösjuk på Vänern. Men det ville han inte. Han hade varit på Medelhavet och andra ställen och sjösjuka visste han inte vad det var. När vi hunnit en bit ut på sjön var det färdigt i alla fall och vid ankomsten till Läckö kunde han inte gå i land själv. Jag bad vaktmästaren på slottet ta hand om honom, men inte kom han till Stockholm i rätt tid inte. Och hur jag letade kunde jag aldrig upptäcka att han skrev en rad om Lurö.

De hårdaste postturerna inträffar på vintern. Då kan vädret vara slaskigt och snön djup. Båten kan inte användas utan istället har jag fått åka skidor över isen. Det är inte utan att man är riktigt trött då man kommer hem efter sådana färder till fastlandet och då känns det skönt att veta att inte alla postturer är lika ansträngande. Andra gånger när isen varken bär eller brister kan det också vara besvärligt. Då får man ta båten in till någon holme och fortsätta därifrån över isen till Ekenäs. Vid sådana tillfällen har det kunnat bli omvägar på både tre och fyra mil mot den normala sträckan en och en halv mil.

Lantbrevbäraren F. A. Johansson har fraktat post till Lurö i 25 år.

Isen riskabel, maken orolig
- Det är många, många gånger som jag varit orolig när min man varit ute på isen, inskjuter fru Johansson. Strömförhållandena på Vänern är sådana att riktning och styrka kan växla mycket hastigt. Man kan inte hålla i minnet var isen är tunn och var den är tjock. Där det bär ena dagen kan det vara öppet vatten den andra.
- Det har förstås varit en smula otrevligt ibland, menar maken. Men är man försiktig så är det inte någon fara. När man som jag har hållit till ute på Vänern i hela livet lär man sig tycka om sjön på ett speciellt sätt. Jag har bedrivit fiske som bisyssla, och det ämnar jag fortsätta med även sedan jag upphört med postturerna. Jag skall ha båten kvar och använda den som förr.

Törs

Planering: Vi skall precis börja arbetet och diskuterar var det är bäst att börja. Från vänster Björn Wallbom, Ellinor Larsson, Hans Olsson och Johan Richardson. Foto Sofia Andersson.

2018 års arkeologiska undersökningar på Lurö

Hans Olsson

I augusti åkte vi än en gång till Lurö för fortsatta arkeologiska undersökningar. Liksom de senaste åren undersöktes lämningar i närheten kyrkoruinen på ön. Deltagande var arkeologerna Sofia Andersson, Ellinor Larsson, Johan Richardson, Björn Wallbom och undertecknad, Hans Olsson. Grävmaskinist var Per-Åke Johansson. Grävningen påbörjades 20 augusti och avslutades 29 augusti.

Frågeställningar inför utgrävningarna

De frågor vi ville ha svar på den här gången utgick från tidigare resultat. 2007 och 2016 hade vi undersökt lämningar på nordöstra

sidan om kyrkoruinen. Resultaten tydde på att det här funnits bebyggelselämningar från såväl äldre som yngre järnåldern, daterade från omkring 500 f Kr till 600 e Kr. Därför talade det mesta för att det stått mer än en byggnad här men från olika tider. Eftersom vi inte kunde gräva ut allt vi ville 2016, fick vi nu återvända med ambitionen att få svar på om det funnits en eller flera byggnader här. Frågor vi ville ha svar på var om kyrkan byggts på en boplatz från järnåldern, eller om byggnadslämningarna kommer från någon annan typ av byggnader än bostadshus. 2007 undersöktes också två medeltida gravar på denna yta. De är de enda kristna gravar som hittills hittats på Lurö. Det kan tyckas märkligt eftersom kyrkan påbörjades redan på 1000-talet och att dessa gravar visade sig vara från 1200-talet. Det borde kunna finnas fler gravar än de två om kyrkan

använts så pass länge. Vi hade därför ambitionen att leta efter fler gravar.

Söder om kyrkan, bland annat under den stora eken, har vi sedan tidigare hittat ett antal stolphål, fynd och en härd från 1000–1100-talen. Har stolphålen ingått i ett bostadshus eller någon annan form av byggnad? Det ville vi ta reda på.

Omkring 70 meter från kyrkoruinen finns lämningarna efter ett bostadshus i form av ett så kallat långhus från ca 1050–1200 e Kr. Den del som tidigare undersöktes mäter cirka 11 gånger 7,5 meter. Vi ville få fram ett större parti av långhuset för att se hur stort det varit. Husets storlek kan kanske visa vilken social tillhörighet de som lät bygga kyrkan hade, speciellt eftersom allt tyder på att långhuset och kyrkbygget är samtida.

Några svar

I skrivande stund är tyvärr inte alla prover analyserade. Provsvar från C14 dröjer ännu ett tag, varför en del av det jag skriver kan komma att ändra sig.

Grävningen nordost om kyrkan har stärkt misstanken om att det stått olika byggnader här. Med hjälp av tidigare dateringar, stolphålens placering och dimensioner, kan man säga att det ser ut att ha stått minst två byggnader här och att byggnaderna inte kan vara samtida. Det mesta tyder därför på att kyrkan byggdes på en boplatz från järnåldern. Exakt när denna anlades och när den övergavs vet vi inte ännu. Några fler kristna gravar har vi däremot inte hittat. Sådana kan fortfarande finnas, men årets utgrävning har kraftigt begränsat de ytor sådana kan finnas på.

Söder om kyrkan har grävningen klart kunnat visa att de stolphål som tidigare hittats och undersökts här inte ingått i något bostadshus. De har sannolikt ingått i någon mindre byggnad och rester efter sådana har vi hittat tidigare på denna yta söder om kyrkan.

Grävningen vid långhuset ledde fram till att vi kan säga att långhuset inte ser ut att ha varit riktigt så långt som vi ursprungligen trott. Det mesta tyder på att långhuset varit omkring 23 meter långt och 7,5 meter brett. Utifrån fyndsammansättningen finns en del som talar för att huset varit funktionsindelad. Den norra delen, som undersöktes 2010 och 2014, innehöll relativt många fynd. Den södra delen, som nu undersöktes, har nästan inte innehållit några fynd alls. I slutningen nedanför långhuset hittades också något som eventuellt kan ha varit ett så kallat grophus. Om detta funnits samtidigt som långhuset eller inte vet vi inte ännu. Grophus tolkas ofta som några slags hantverkshus.

Lite blandat

Vid de undersökningar som gjorts genom åren har vi samlat in en lång rad kol- och jordprover. Sammanlagt ger de en bra bild av vad man odlat på Lurö och vilka slags trädslag som funnits och använts av människor under järnåldern och tidig medeltid.

De odlade växterna är skalkorn, råg, bröd/klubbvete, emmer, naked vete och årtor. Vi har också funnit brända hasselnötsskal och rotknöl till brudbröd. Den senare har i historisk tid ibland använts som krydda i bröd vid högtider. Förbrända strån ifrån stolphål ger också antydningar att såväl långhuset som en av byggnaderna nordost om kyrko-

ruinen kan ha haft torvtak. När det gäller träslag har vi idag provsvar som visar att eken dominerar kraftigt och att tallen nästan är hälften så vanlig som eken. Vi har även inslag av lind, björk, hassel, al, lönn och alm.

Vi har även låtit analysera fragment av så kallad Östersjökeramik. Det är en sorts hushållskeramik som fanns under vikingatiden och tidig medeltid. Sammansättningen av leran i keramiken har på kemisk väg jämförts med lerprov från Lurö. Resultaten visar att endast ett kärl av fem har tillverkats på Lurö. De andra keramikkärlen kommer från Skåne, Laholmstrakten och eventuellt Örebrotrakten. Tre kärl kommer således från det som då var danska riket, något som stämmer rätt bra med att två av de silvermynt som tidigare hittats på Lurö är från danska riket och är samtida.

Avslutning

Årets undersökningar på Lurö var som vanligt givande. Några av de frågor vi hade har vi fått svar på, andra hänger fortfarande lite i luften. När provsvaren från C14 kommit och studerats får vi väl se om det finns anledning att fortsätta på Lurö i framtiden eller inte. Jag gissar att vi återkommer. Om inte annat därför att Lurö är en så fantastisk plats.

Vi som deltog i utgrävningen vill också passa på att tacka alla på Lurö som hjälpt oss under fältarbetet och särskilt tack till Gunnar som lånade oss en båt och som körde oss med "Morotspilen" gång efter annan. Särskilt tack också till Anders Jansson som lät oss gräva på hans mark. Tack också till Aagot och Christian Storjohanns minnesfond för värmländsk kultur, Berit och Carl-Johan Wettergrens stiftelse och Lennart J Häggglunds stiftelse vars bidrag finansierade undersökningarna.

Ytan söder om kyrkan grävs. I detta schakt hittades delar av en stenpackning och under den, ett stort fyndmaterial bland annat bestående av keramik och flinta. På bilden syns Sofia Andersson, Per-Åke Johansson i maskinen och Hans Olsson. Foto av Ellinor Larsson.

"Mitt i sjön":

Isen kan ligga som en mur om fyrmästarbostad på Lurö

Officiellt heter fyren på den sydligaste udden av Lurö "Stånguddens fyr" och den är centrum i en hel hop av fyrar, som står som vita käglor ute på holmar och små skär. Här på Stångudden sitter den på taket av fyrmästarebostaden liksom en takryttare, men där har den inte suttit så länge. Fyren som sådan är heller inte så värst gammal, och den första fyren här kom till så sent som 1867, berättar den unge fyrmästaren, som säkerligen är den yngste bland alla landets fyrmästare.

Fyrmästare Valther Andersson hålls i vedboden och snickrar, då vi stakar oss fram i blåsten över hällarna och når den vita bostaden längst upp på berget. Så här års och mitt på dagen har han inte så jäktigt med sina fyrar, utan han kan ta sig ledigt

och prata med oss en stund. Han verkar inte isolerad i nämnvärd grad och inte hans unga maka och två småtingar heller. Och deras hem är så pyntat och trivsamt, fast det kan nog vara svåra påfrestningar ibland. För några dagar sedan, då kölden och blåsten satte i, kastades drivisen upp på berget och la sig som en mur kring huset och isen tornade upp sig över fönstren och kastades över taket, så man kunde inte sova på natten, berättar fru Rut. Det kan vara svårt utan is också och när vinden kommer från nordost, slår vågorna över berget och vattnet går genom springorna vid fönstret så den unga frun får skyffla vatten från golvet.

Så börjar en tidningsartikel från 27/1 1958. Fortsättningen är tyvärr svårläst.

LIFE VÄNERN AVSLUTAT

Projektet LIFE Vänern avslutades vid årsskiftet. Alla åtgärder har blivit genomförda enligt planen och en slutrapport ska lämnas till EU den sista mars 2019. Länsstyrelserna är nöjda med samarbetet och vår förhoppning är att den fortsatta skötseln av de restaurerade områdena kommer att bidra till en utveckling av dess natur- och friluftslivsvärden.

Den röda tråden genom projektet har varit att restaurera och vårda miljöer och arter som är utpekade i EU:s habitat- och fågeldirektiv. Där ingår bl.a. miljöer som artrika slätter- och betesmarker och naturliga skogar samt arter som fisktärna, silvertärna, storlom, fiskgjuse och havsörn. Åtgärderna har genomförts i 17 olika Natura 2000-områden omkring sjön.

I LIFE Vänern har många av åtgärderna varit inriktade på att öppna igenvuxna miljöer och att gynna fågellivet. Den pågående igenväxningen av öar och strandområden i Vänern beror på flera olika faktorer. När öar och strandområden inte längre nyttjas för bete och slätter tas de snabbt över av buskar och träd. Likaså när regleringen av Vänern ändras, så att vattenståndsvariationen minskas, blir effekten snabbt att buskar

och träd får fäste långt ut på strandlinjen. Sammantaget är igenväxningen ett allvarligt hot mot den biologiska mångfalden och våra möjligheter att bedriva friluftsliv i Vänern och det är viktigt att alla aktörer kring sjön hjälps åt att driva utvecklingen i en gynnsammare riktning. Åtgärderna i LIFE Vänern kan ses som exempel på saker som kan göras.

Gräsmarker. Inom LIFE Vänern har 115 hektar gamla slätter- och betesmarker öppnats upp och betesdjur har återinförts på markerna. Bland de mer spektakulära åtgärderna i projektet var när öarna, Ärnön, Sönernvassen och Gunnarsholmen i Lurö skärgård rensades på träd och buskar. Åtgärderna krävde omfattande planering och prämtransporter innan de kunde färdigställas hösten 2015. Därefter har eld och betesdjur bearbetat markerna så att de i återigen tagit formen av öppna, hävdade gräsmarker.

Röjning av fågelskär. Många tärnor, måsar och trutar häckar i kolonier i sjön och dom vill ha fri utsikt från sina bon för att kunna försvara sig mot rovdjur. I projektet har därför 214 små öar och kobbar röjts med syfte att bibehålla deras funktion som lokaler för kolonihäckande fåglar. En nyligen avslutad studie av Lunds universitet visar att röjningarna inte har inneburit någon ökning av antalet häckande fåglar på skären. Däre-

mot har röjningarna sannolikt bidragit till att bromsa minskningen av vissa arter.

Naturvårdsbränning. I LIFE Vänern har vi använt bränning som restaureringsmetod i igenvuxna skogsbestånd på öar. Målsättningen har varit att gynna tall framför gran och att få öppnare skogsmiljöer på öarna. Totalt har 17,7 hektar bränts fördelat på tre olika öar i Värmlandssjön.

Boplattformar i ostörda lägen har anlagts på 16 olika platser i norra Vänern. Syftet är att ge fiskgjuse och havsörn möjlighet att häcka på mer ostörda platser, där landstigning med båt och friluftsliv är mindre vanligt. Tvärt emot tidigare försök med boplattformar har arbetet i LIFE Vänern inte varit särskilt framgångsrikt. Ännu så länge har endast en plattform utnyttjats för häckning.

Häckningsöar. I Naturreseptatet inre Kilsviken har två mindre häckningsöar anlagts där tärnor och måsar ska kunna häcka utan risk att bli uppätta av landbaserade rovdjur som räv och mård. Redan den första häckningssäsongen 2018, var det 12 par fisktärna som häckade och fick ut minst 11 ungar.

Friluftsliv. I slutändan av projektet har en rad friluftsanläggningar och information skapats av projektet. Här ingår bl.a. en ny

brygga på Vithall samt en rullstolsanpassad led och fågeltorn vid Nolgårdsviken i Klarälvsdeltat.

Länsstyrelserna ansvarar för den framtida förvaltningen av de restaurerade markerna och anläggningarna. Tanken är att skötseln ska fortgå så att områdenas natur- och friluftsvärden kan fortsätta att utvecklas. Olika uppföljningsaktiviteter kommer också utföras för att följa utvecklingen.

När det gäller regleringen av Vänern, som har så stor betydelse för igenväxningen av strandmiljöer och småöar, har landshövdingarna i de båda länen nyligen tagit initiativ till ett nytt samarbetsforum. Man har bildat ett Vänerråd, inom vilket man ska verka för en mer gynnsam reglering av Vänern med avseende på de öppna miljöerna och dess arter inklusive människan. Framtiden får utvisa hur detta initiativ kommer kunna bidra.

Slutligen vill Länsstyrelsen rikta ett stort tack till alla engagerade medlemmar i Lurö Natur- och Kulturförening som hjälpt till med restaureringsinsatserna på öarna i Lurö skärgård.

Gunnar Lagerkvist
Biolog, Länsstyrelsen i Värmland

Läs mer på www.lifevanern.se

SMÅNOTISER

BIDRAG TILL BÄRÖN

En nybliven föreningsmedlem har under förra året gett ett fikabidrag till föreningen som ska användas vid fortsatta renoveringar av Bärötorpet. Det blev inte av att de användes under 2018 så under nästa år kommer det bjudas på fika. Kanske redan vid föreningens första arbetsdag lördagen den 4 maj. Då blir det slutstädning av huset och sedan kan föreningen börja ställa tillbaka möblerna. Det kommer bli roligt, välkomna då.

LURÖÄLGAR

Älgar är bra simmare och under sommaren är det vanligt att Lurö får besök. Så även förra året, då minst två stycken har syns till. Dessa var orädda och vänliga, till skillnad från Sixten som bodde på Lurö på 90-talet. Han var folkilsken och det var både en och två som fick lägga fötterna på ryggen för att komma undan.

FÄRBETE

Under förra sommaren har får och kor betat i Lurö skärgård. Under försommaren var 22 får och lamm på Gunnarsholmen. När betet blev dåligt flyttades 14 till Stenstaka och åtta till Vithall för fortsatt bete.

BOKRELEASE

I maj kommer en ny Vänerbok ut: Vänern - upplevelser vid vatten. Det är fotografen Mikael Svensson som tillsammans med Anna Säfsten (text) som gjort boken. Mikael har varit med till Bärön på arbetsdag så kanske finns någon bild med därifrån. Boken ges ut genom förlaget Votum och är på 224 sidor. En perfekt sommarpresent.

LÅGVATTEN

Efter den varma och regnfattiga sommaren sjönk vattennivån snabbt i Vänern, lägsta notering var den 28 november 2018 då nivån var 43,75 meter över havet, eller minus fem centimeter över referensytan för Vänerns sjökort. Frågan är hur årets vattennivå kommer se ut med tanke på att man börjar året på en redan låg nivå. En förhoppning är att Vänerrådet som har inträttas får fart på frågan.

LÄR DIG TIMRA

I juni kommer föreningen att byta tre timmerstockar i ekonomibyggnaden på Bärön. Vill du vara med och hjälpa till och lära dig hur man byter ut dåligt timmer mot nytt. Vi kommer ha cirka tre arbetsdagar troligtvis under juni månad för detta jobb.

TIDNINGSARTIKLAR

Föreningen har vid flera tillfällen under förra året varit omskrivna i tidningar. Efter vårens arbetshelg blev det en artikel i Säfletidningen om vårt arbete på Vithall och Lurö.

I början av oktober var det en artikel om föreningens renoveringsarbeten på Bärön i Säfletidningen. Några veckor senare, 26 oktober, fanns en helsida i Länsstidningen värmlandsbygden om höstens arbetshelg som föreningen anordnade. Där skrevs det om våra arbeten på Gunnarsholmen, Sönnervass och arbetena på Lurö.

VÄNERVECKAN

Årets Vänervecka äger rum 24 augusti - 1 september. I de flesta av kommunerna runt Vänern arrangeras det olika aktiviteter med anknytning till Vänern. Du kan gå in på deras hemsida: www.vanerveckan.se för att se vad som händer i just din eller angränsande kommun.

STÅNGUDDENS FYR

År 1863 byggdes fyren på Stångudden som var ett rödmålat enplanshus som ses på bilden men år 1905 byttes fyren ut till dagens fyr. Fyrvaktartjänsten var något som gick i arv till son eller måg ändå från första fyrvaktare fram tills idag. Från början var fyren en fotogenlampa som behövde dagligt arbete med tändning och släckning men år 1954 byttes den ut mot gas och år 1959 blev fyren elektrifierad.

Stångudden har fått sitt namn efter ett sjömärke som satt på en hög stång och som stod här på udden innan den första fyren byggdes. År 1863 byggdes Stånguddens fyr och första januari 1864 tändes den för första gången. Det var ett enplans rödmålat boningshus med fyr på taket. Andreas

Johannesson från Ormedalen blev den första fyrvaktaren på Lurö.

Fyrvaktartjänsten var ett mycket viktigt jobb. Fotogenlampan var omgiven av en lins som förstärkte ljuset som satt i fyren, den skulle tändas vid "solens nedgång och släckas vid dess uppgång." och den krävde ständig tillsyn. Lönen för första fyrvaktaren var på endast 215 kronor per år samt fri bostad och för att klara försörjningen ägnade man sig åt fiske och trädgårdsskötsel.

Efter 10 år som fyrvaktare dog Andreas 67 år gammal och sonen Nils tog över efter fadern endast 24 år gammal. Nils gifte sig med pigan från Aspholmen, Adina och fick tre döttrar, Elin, född 1886, Ada, född 1890,

Lydia, född 1897. Nils arbetade som fyrvaktare på Stångudden i 50 år fram till han var 74 år gammal. Det var året 1923 och Anders Gustavsson som var gift med Lydia tog över som fyrvaktare. Han var fram tills dess sjöman men vid 34 års ålder började han arbeta som fyraktare på Lurö och arbetade där till han var 67 år och gick i pension.

År 1905 revs den gamla fyren och ett vitmålat tvåvåningshus byggdes. Förutom fyren på Stångudden hade fyrvaktaren hand om Lurös fyra AGAfyror samt prickningen i skärgården. Efter vintern hade isen flyttat på en del av prickarna som måste sättas tillbaka på rätt ställe. Vissa försvann helt och måste ersättas med nya. Anders fick två döttrar, Lisa född 1920 och Ruth 1927. När Anders gick i pension år 1956 tog Ruths man Valter Andersson över som fyrvaktare. Han var då 29 år gammal.

Innan fotogenlampan i fyren byttes ut mot acetylen gas år 1954 hade Stånguddens fyr varit den sista fotogenfyren i Väneren. Varje gastub vägde mellan 90-100 kg styck så det var ett mödosamt arbete för att få dem på plats. Som tur var behövde man inte ta upp dem ändå upp i fyrtornet utan de stod nere på berget utanför huset med en ledning upp till lampan.

1959 fick Lurö elström genom att en kabel drogs från Värmlandsnäs. Samma år byttes lågan i fyren ut mot en lampa och blev automatiserad. Men blev det strömavbrott slogs gasollågan på automatiskt.

Fyrvaktarna var anställda av Vänerens Seglationsstyrelse som bildades 1799 med syfte att förbättra sjöfartens säkerhet. I början var det prickning, sjömärken och enslinjer man arbetade med och det var inte förrän på 1840-talet som de första fyrarna byggdes i Väneren. På 1960-talet arbetade Valter med hela Lurös, Djurös och Ekens skärgård ända från Hindens rev i söder och upp till Bärön i Millesviks skärgård. Men han var inte ensam med att arbeta med prickning etc. Först hade han hjälp av Olle Johansson på Aspholmen och senare av Stig Olof Jonsson på Navens fyr. Valter gick i pension 1992.

Bakom ladugården står den rödmålade ledfyren från 1863 med ursprungliga fönster och skiffertak. Den stod från början nordost om fyren som kan ses på bilden och användes som en enslinje för skutorna som kom norrifrån. Denna ledfyr är den enda bevarade ledfyren från den tiden förutom en annan ledfyr som står på Vingen i Dalsland. Idag är träkuren en gäststuga. Stånguddens fyr ägs idag av Sjöfartsverket.

År 1905 revs den gamla fyren och denna fyr byggdes. Fyren drevs av en fotogenlampa fram tills år 1954 då den övergick till gas. År 1959 blev fyren automatiserad med el.

Lake Vänern Grand Tour- ett projekt för att utveckla Vänern som destination.

Besökare och lokalbefolkningen ska på ett enkelt, trevligt och hållbart sätt kunna uppleva Sveriges största sjö. Därför har Vänersamarbetet fått projektet Lake Vänern Grand Tour beviljat av Jordbruksverket. Syftet är att göra Vänern än mer tillgänglig för både nationella och internationella besökare och är ett första steg i en längre satsning.

För att fler ska få upp ögonen för Vänern och den idylliska naturen runtomkring ska ett system av noder, så kallade Vänerentréer, utvecklas runt sjön. Här kommer gästhamnarna spela en central roll. Vid dessa entréer kan kommersiell service och lokal infrastruktur för besöksnäringen koncentreras. Det ska bli enklare för en besökare att planera sin resa i och vid Vänern och även ta sig runt i området. Därför kommer projektet arbeta fram en digital plattform där allt från cykel- och vandringsleder till båt- och kajakturer kommer att synliggöras och knytas ihop för att locka besökare från hela världen.

En Vänern runt-resa ska vara fullt lika enkel och fantastisk som ett kortare stopp på en personlig favoritplats. Att det bildas större stråk runt Vänern gynnar dock inte

bara besökare, utan även entreprenörer på landsbygden som till exempel kan erbjuda måltidsupplevelser, närproducerade varor, övernattnig och uthyrning av cyklar och kajaker. Det kommer också bli enklare för invånare kring Vänern att upptäcka sin sjö.

Projektet har pågått under snart ett år och arbetet hittills har koncentrerats kring ett arbete för att etablera en sammanhållen cykelled runt sjön. Målsättningen är att Lake Vänern Grand Tour på sikt ska bli en nationell cykelled.

Ett gemensamt krafttag för en gemensam plats.

Lake Vänern Grand Tour är ett pilotprojekt som ingår i en nationell satsning för att utveckla naturturismen på landsbygden. Ett samarbete över administrativa gränser ska bidra till att utveckla Vänern som destination, men även föra samman kommunerna runt sjön. Lake Vänern Grand Tour kommer att pågå 2018-2020. Projektet finansieras av Jordbruksverket, Region Värmland, Västra Götalandsregionen och de 13 Vänerkommunerna, totalt 4 miljoner kr.

Kontaktperson:
Madeleine Norum, projektledare,
madeleine.norum@vanern.org,
072-204 75 21.

Foto: Henrik Lindholm

SMÅNOTISER

RESERVDELAR

Föreningens traktor som införskaffades 1992 har inte använts på många år. VI försökte för ett par år sedan få igång den utan resultat. Massey ferguson 25, från år 1962 lastades istället under höstens arbetshelg på pråmen och har nu skänkts till Sture Thörner som efter många arbetstimmar fått igång den. Dock är det mycket svårt att få tag i reservdelar till just denna modell så det troliga är att den kommer att användas till reservdelar istället.

NY BRYGGA

Förra året byggdes ytterligare en brygga mot berget vid stugan på Vithall. Den ligger strax sydväst om den förra bryggan som byggdes för ett par år sedan. Det finns även en landgång för att man enkelt kan ta sig iland från berget där den är byggd.

SKRIVHJÄLP

Finns det någon i föreningen eller någon som känner någon som vill hjälpa till att skriva texterna till nya historieskyltar som föreningen planerar att göra? Föreningen har varit i kontakt med flera folkhögsskolor med journalistinriktning för att försöka få till samarbeten, tyvärr utan resultat. Hör av dig till Henrik om du är intresserad eller vet någon.

UPPDATERAD HEMSIDA

Föreningens hemsida har uppdaterats med nya och fler foton med information om var det går bra att göra strandhugg i skärgården. Denna bild är ny och visar naturhamnen i Bösshamn, Lurö.

TRÄDGÅRSHOLMSROSEN

Rosen överlevde återvändandet till ön där den en gång växt. En blomknopp var på väg att slå ut när vi var där 6 juli trots värmeböljan.

MOTORBYTE

Båtgruppen som ansvarar för föreningsbåten har köpt en begagnad utombordare. Den gamla var mycket svårstartad och föreningen har under några år haft en mindre utombordare till låns. Under våren kommer båtgruppen att sätta på den på plats samt installera reglage. Så till maj kommer båten vara i topptrim och redo för arbetsdagar på Bärön där den främst används till resor mellan fastlandet i Millesvik och ön.

SKYLTEN FLYTTAD

Under sommaren byggdes en ny ställning och skylten på kyrkoruinen flyttades för att bli mer tillgänglighetsanpassad.

Vänern, ett manipulerat innanhav

Text och foto:
Bengt Brunsell

Långön, Kristinehamns skärgård, östra udden september 1998. Träd och buskar har växt upp på strandhällarna och fågelskäret.

Vänern började regleras 1935 och ändå var Vänern under barndomens 50-tals somrar och tonårens äventyr ett hav, opåverkat, jungfruligt och oändligt. Visst såg man att vassarna bredde ut sig, men skogsindustrins utsläpp och städernas orenade avloppsvatten sågs endast som lokala problem. – Obemärkt sker en långsam, och betydande förändring av sjöns stränder. Stränder som före regleringen präglats av återkommande vattenstånd i samma nivå som under översvämningen vintern 2000 – 2001.

Från mitten av 70-talet sker ett trendbrott. Även efter regleringen nådde vattenytan då och då dämningssgränsen som ibland också överskreds, vattenstånd långt under sjökortsnivån var också vanliga. – Men nu träffar Sjöfartsverket och Vattenfall en överenskommelse om att en totalekonomisk bedömning skall göras, om tappningen för elproduktion riskerar sänka Vänern under sjökortets referensyta. Behovet att spara vatten för vinterhalvårets elförbrukning och att tömma Vänern under vinterhalvåret kom också att minska efter att kärnkraften

byggts ut kraftigt. – Vattenståndsvariationerna minskar betydligt, höga och låga vattenstånd blir allt ovanligare.

I slutet av 70-talet började ornitologer under ledning av Thomas Landgren inventera fågelskär i Kristinehamns skärgård, själv deltog jag som båtförare. Den pågående igenväxningens negativa konsekvenser för fågellivet blev med åren allt tydligare och redan 1995 slyröjdes ett antal fågelskär. Vänerns vattenvårdsförbund uppmärksammas på att tidigare kala skär och öar förbuskats och att flera fågelskär övergivits. Vattenvårdsförbundet startade under 1998 det första projektet för att ta reda på mer om förändringarna och dess orsaker.

Vintern 2000–2001 visar Vänern på ett övertygande sätt hur höga vattenstånd påverkar stränderna. Oktober månad år 2000 var mycket mild och blöt. Det ihållande regnandet fortsatte under hela november med nederbördsrekord på flera platser i landet. Till jul blev vädret torrare och kallare, men mycket höga vattennivåer i tillrinningsområdet gjorde att sjön fortsat-

te att stiga för att kulminera den 9 januari på nivån 45,67. Den 17 december gjorde jag en båttur i Kristinehamns skärgård, vattenståndet var 45,55, hela 7 dm över dämningssgränsen. Senare vid vinterns skridskoturer såg jag hur dyningen utifrån sjön och den vassa nyisens rörelser ringbarkat träden, hur den grövre isens rörelser rotryckt små buskar och träd. Det kunde inte visas tydligare än så här. – Det var uppenbart att Vänerskärgårdarnas havsliknande karaktär är ett minne av återkommande översvämningar. Samtidigt fyllde katastrofrubriker tidningarna: ”Vänern svämmar över”, ”Vänern kan nå ny rekordnivå” och ”Nu är Karlstad i farozonen”.

År 2006 utkommer den av staten tillsatta *Klimat och Sårbarhetsutredningens* delbetänkande, *Översvämningshot*. I delbetänkandet redovisas skrämmande höga vattennivåer i Vänern redan vid dagens klimat. Utredaren föreslår därför en förändrad regleringsstrategi för Vänern. I den strategi som föreslås kommer medelvattenytan sänkas med 29 cm och vattenståndsvariationerna minska kraftigt. – Utredaren nämner kortfattat: ”Vänerns natur, växt och djurliv kan påverkas negativt”.

Långön östra udden december 2000. Sjön översvämmar strandhällarna och fågelskäret.

År 2006 antar också Vänerns vattenvårdsförbund *Vattenvårdsplan för Vänern*. I planen konstateras: ”Vänerns växter och djur är anpassade under tusentals år till ett mer varierande vattenstånd än det som finns idag. Variationerna gör att kala skär och stränder hålls öppna liksom de gynnar flera sällsynta växter och djur på strandängar och vid strandkanten.” Som en viktig åtgärd framhålls: ”Vänerns vattennivå behöver variera och gärna mera inom gällande vattendom eftersom vatten och is kan hjälpa till att hålla stränderna öppna”. – I yttrande över sårbarhetsutredningens delbetänkande framför vattenvårdsförbundet att en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) behöver tas fram innan den föreslagna ändringen av Vänerns regleringsstrategi genomförs.

År 2007, i yttranden över *Klimat och Sårbarhetsutredningens* slutbetänkande förstärker Vattenvårdsförbundet kravet på en MKB. Naturskyddsföreningen (riks) tar upp Vänern under egen rubrik, där man hänvisar till Naturskyddsföreningen Värmlands yttrande och ställer sig bakom kravet på en grundlig MKB innan en förändrad reglering genomförs.

År 2008 träffar Länsstyrelsen i Västra Götaland och Vattenfall AB på uppdrag

Långön östra udden maj 2003. De små träden på udden är döda och buskarna på fågelskäret har rivits bor av isen.

Fallskären, Kristinehamns skärgård, södra udden december 2000. De nyetablerade träden står i sjön.

av regeringen en överenskommelse om en ny regleringsstrategi för Vänern som sänker medelvattenståndet och kraftigt minskar variationerna. – Överenskommelsen träffas utan att föregås av en MKB.

För åren 2009 till 2011 har Vänerns vattenvårdsförbund fått två miljoner kronor av Naturvårdsverket för att genomföra undersökningar och inventeringar som kan fungera som referens vid miljöeffektuppföljningen av Vänerns nya reglering. - En jämförelse av vegetationen mellan 2000 och 2014 visar att småträdd upp till 0,5 meter har ökat längs stränderna med mer än 4 000 %. På den lägsta stranddelen, den som kan påverkas mest av vattenståndsvariationer, var ökningen mer än 12 000 %.

2014 publiceras rapporten *Vänerns tappningsstrategi. Effekter och konsekvenser för flora, fauna och friluftsliv.* I rapporten har observerade vattenstånd under perioden från 1978 till 2007 jämförts med de fiktiva vattenstånd som skulle rått om den från 2008 träffade nya överenskommelsen skulle ha tillämpats.

Överraskande och alarmerande var den stora förändringen. Medelvattenståndet under vegetationsperioden skulle då ha minskat med 15 cm och ytan på stranden mellan medelhögvattnen och medellågvatten (svämzonen) skulle minska med hela 48 %. I rapporten slås fast att om den nya överenskommelsen får verka över tid, så kommer igenväxningen av stränderna att öka och att igenväxningen av öppen strand medför mycket negativa konsekvenser för både skyddsvärda arter och friluftsliv. Rapporten föreslår en naturanpassad reglering, så att vattenstånden i större utsträckning överensstämmer med de naturliga. SMHI beräknar att om den naturanpassade regleringen hade tillämpats vid översvämningen 2000–2001 skulle det gett samma minskning av vattenståndet, ca 2 dm, som med den från 2008 tillämpade nya regleringsstrategin. – Det var en sådan regleringsstrategi, en strategi med naturhänsyn, som Vänerns vattenvårdsförbund och Naturskyddsföreningen syftade till när man i yttrandet krävde en MKB som underlag för en ny tappningsstrategi. Ett berättigat krav, eftersom de flesta Vänerskärgårdarna och

flera vikar är Natura 2000 områden.

Våren 2014 sammankallar Enheten för skydd och säkerhet på Länsstyrelsen i Västra Götaland till två informationsmöten om Vänerns tappningsstrategi och förslaget till naturanpassad reglering. Vid mötena deltog representanter från länsstyrelserna, kommunerna, Sjöfartsverket, LRF, Vattenfall och SMHI. Jag deltog som representant för Naturskyddsföreningen. Vid sista mötet framför Vattenfall med bestämdhet: ”Nuvarande tappningsstrategi bör förlängas; det finns etablerade processer att använda istället för fler på varandra staplade överenskommelser”. – Med andra ord kräver Vattenfall en ny vattendom eller omprövning av den nuvarande för att Vänerns tappningsstrategi skall ändras. En process som är mycket omfattande och tidskrävande.

Under 2014 resulterar bedömningar enligt EU:s vattendirektiv att Vänerns ekologiska status sänkts från god till måttlig inför förvaltningscykeln 2015–2021. Nedklassningen beror på att ”regleringen av sjön har förändrat vattenståndsvariationerna kraftigt jämfört med de naturliga förhållandena, vilket påverkar den ekologiska statusen negativt. Avsaknad av naturliga vattenståndsvariationer gör att de känsliga livsmiljöer som är beroende

Fallskären södra udden februari 2001. Isen skaver och rycker i de små träden.

av hög- och lågvatten växer igen, som exempelvis sandstränder, fågelskär och grunda vikar”.

Våren 2015 skickar Länsstyrelserna i Västra Götaland och Värmland en skrivelse till regeringen med rubriken *Vänerns problematiken – höga naturskyddsvärden, stora samhällsrisker.* I skrivelsen, som har en underton av att regeringen gjort alldeles för lite sedan sårbarhetsutredningen publicerades år 2007, ställer länsstyrelserna ett antal konkreta frågor till regeringen. En av frågorna lyder: ”Hur ser Regeringen på att staten genom sin ägarroll agerar gentemot Vattenfall AB för att låta naturmiljöintresset få en större roll i tappningen?” För att ge ökad tyngd åt länsstyrelsernas skrivelse skriver även Naturskyddsföreningen, på initiativ från länsförbunden, till regeringen och tillför ytterligare argument i frågan.

November 2015 beslöt regeringen att ”begrava” länsstyrelsernas och Naturskyddsföreningens skrivelser i *Utredningen om ett stärkt arbete för anpassning till ett förändrat klimat.* Utredningens ordförande konstaterar: ”Uppdraget handlar inte om att föreslå lösningar för särskilda problemområden som Mälaren, Vänern osv.”

Fallskären södra udden februari 2001. Isen har ringbarkat träd och buskar.

Vattenståndets variation före regleringen under åren 1865 till 1880 (från Vänerens Seglationsstyrelse) jämfört med i dag aktuella nivåer. Nivåer från Sjötorps nedre slusströskel + 40,20.

Äntligen, i oktober 2018 sker ett politiskt uppvaknande i kommunerna. Länsledningarna från Värmland och Västra Götaland, tillsammans med representanter från kommunerna runt sjön (*Vänersamarbetet*) beslutar att en samarbetsgrupp, en Vänerdelegation, ska bildas. Enligt pressmeddelandet blir gruppens första uppgift att ”genomföra en genomlysning av vattendomen för Väneren och utreda hur en säker och naturanpassad tappningsstrategi kan utformas så att den tar hänsyn till alla natur- och samhällsintressen.

Den 17 december bildas samarbetsgruppen, som får namnet *Vänerrådet*. I ett första steg är det länsstyrelserna samt kommunerna i *Vänersamarbetet*, som ingår, men fler parter väntas ansluta sig. Meningen är att rådet ska kunna bli en tyngre aktör när det gäller att få staten att ta ansvar för Väneren.

Många år kommer vi kunna se hur isen skavde sönder träden vintern 2000 – 2001. Vi ser hur långt vattnet kunde nå före regleringen och förstår att då fanns där ingen skog. (Arnäs udde, Segersta skärgård)

Överenskommelsen om medverkan i Vänerrådet signerades av Anders Danielsson, Landshövding V. Götalands län, Kenneth Johansson, nu f.d. Landshövding Värmlands län och Bjarne Olsson, ordf för Vänersamarbetet. Fotograf: Jerry Lövborg

Vänerrådet bildat

Den 17 december sjösattes Vänerrådet som har för avsikt att få till stånd en säker och naturanpassad så kallad tappningsstrategi för Väneren som tar till vara på både naturvärden och samhällsintressen. Strategin är att övriga nyckelaktörer med koppling till Väneren och som påverkas av eller påverkar dess vattenreglering också ska underteckna överenskommelsen. Vänerrådet ska vara en samverkansgrupp som ska vara drivande i den fortsatta kraftsamlingen kring Väneren, med ett arbetssätt som ska vara sektorsövergripande och genomsyrt av helhetsperspektiv och samråd. En arbetsgrupp kommer att ta fram en handlingsplan som rådet fattar beslut kring. En av de första uppgifterna blir att göra en översyn av nuvarande vattendom för Väneren för att ta reda på om en ny

tappningsstrategi kan rymmas inom den nuvarande vattendomen från 1937. Målet är att få en ökad variation av vattennivån i Väneren som gynnar både naturvärden och näringsliv, men som samtidigt är så säker att inte fastigheter och infrastruktur översvämmas.

- “Vi är många aktörer och intressen kring Väneren och dessa måste vi kunna hantera. Vi behöver samlas, samordna oss och få en helhetssyn”, inledde Anders Danielsson vid ceremonin på Residenset i Vänersborg då överenskommelsen signerades.

Dag Rogne, Kommunalråd i Säffle kommun sitter också med i Vänerrådet, skriver i en kommentar att det ”Finns ett intresse att låta Vänerens nivå variera så att stränderna inte växer igen. Samtidigt som man måste ta hänsyn till klimatförändringar som klarar stora regnmängder, samtidigt som sjöfarten måste kunna verka,..... ja det är mycket som beror av varandra.”

Henrik Ahlgren

Glöm inte medlemsavgiften

150 kr/vuxen, 20 kr/barn (t.o.m.15 år).

Medlemsavgiften betalas på något av följande alternativ:

Bankgiro: 299-3822 Swish: 123 354 84 68

Glöm inte **ange namn** så Gunnar vet vem som betalar.

Viss information går endast ut via mail så uppdatera gärna föreningen med aktuell mailadress.

Betala gärna före 30 april.

Är Du ny föreningsmedlem skriver Du även in adress, telefonnummer och gärna mailadress.

Styrelseledamöter för Luröskärgårdens Natur- och Kulturförening

Ordf.: Henrik Ahlgren (henrikahlgren@hotmail.com)

Vice ordförande: Ellinor Rask

Kassör: Gunnar Löfdahl (gunnar.lofdahl@icloud.com)

Sekreterare: Jennifer Hobbins

Ellinor Rask ord, Pontus Örtendahl suppl 2014-2018

Martin Sandmark ord, Kicki Rask suppl 2015-2019

Inga-Lena Djärv ord, Svetlana Lundh suppl 2016-2020

Henrik Ahlgren ord, Claes Hassel suppl 2017-2021

Sune Westerberg ord, Hans Kongbäck suppl 2018-2022

Till omval vid årsstämman är ordförande, sekreterare, revisorer, valberedning för ett år samt styrelseposterna som innehavs av Ellinor och Pontus för fem år.

Kontakta valberedningen med förslag: Anton Westerberg

0730 401 486 eller anton.e.westerberg@gmail.com